

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.67-2.2>**Н. В. Зайцева**старший викладач кафедри іноземних мов
Таврійського державного агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного**О. М. Супрун**старший викладач кафедри іноземних мов
Таврійського державного агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного

ТВОРЧИЙ КОНКУРС ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТІВ НЕЛІНГВІСТИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Статтю присвячено дослідженню способів реалізації творчого потенціалу як невід'ємної складової частини всебічного розвитку особистості під час підготовки фахівців нелінгвістичних спеціальностей у закладах вищої освіти у процесі викладання дисциплін «Іноземна мова» та «Іноземна мова за професійним / фаховим спрямуванням». Досліджено й узагальнено досвід закордонних і вітчизняних науковців, що вивчали різні аспекти розвитку творчих здібностей молоді та методологію впровадження креативності як важливого компонента підготовки сучасного конкурентоспроможного спеціаліста. Підкреслено необхідність включення творчої складової частини у процес вивчення дисциплін гуманітарного циклу, зокрема іноземних мов.

У статті викладено результати експерименту із залучення студентів нелінгвістичних спеціальностей до участі у творчих конкурсах іноземними мовами. У процесі дослідження впроваджено особливу форму позааудиторної роботи у форматі конкурсу есе іноземними мовами серед студентів агротехнологічного університету. Описано основні етапи підготовки і проведення конкурсу, представлено критерії оцінювання творчих робіт; проаналізовано твори учасників та підбито підсумки 5 років застосування такої форми роботи.

У результаті аналізу виявлено основні підходи до розв'язання учасниками конкурсу поставленого завдання, а також труднощі, що виникли у процесі його опрацювання. Встановлено основні напрями вдосконалення іншомовленнєвих компетенцій здобувачів вищої освіти, що брали участь у конкурсі есе, унаслідок отриманої можливості застосувати невластивий їм мовний потенціал. Визначено основні характеристики творчих робіт, зроблено висновки щодо доцільності застосування конкурсів креативного письма серед студентів нелінгвістичних спеціальностей.

У результаті дослідження доведено, що творчі конкурси є ефективним засобом організації позааудиторної форми навчання, який сприяє підвищенню мотивації до вивчення іноземної мови загалом та реалізації індивідуальних творчих здібностей зокрема.

Ключові слова: творчий конкурс, креативне письмо, конкурс есе, навчання іноземної мови, розвиток творчого потенціалу.

Постановка проблеми. Розвиток усебічно обдарованої особистості є сьогодні одним із провідних завдань закладів освіти. Проте еволюції творчої складової частини потенціалу молоді людини і потенційного фахівця в рамках освітніх програм приділяється увага в основному в межах мистецьких і гуманітарних спеціальностей – саме вони вимагають авторського продукту як невід'ємного елемента оцінювання. Нелінгвістичні спеціальності, на жаль, не мають такого потужного арсеналу для стимулювання креативності та визначення готовності до творення, адже підготовка, наприклад, агроінженерів або енергетиків передбачає більшою мірою набуття системи знань і оволодіння навичками відтворення, значно меншою – продукування. Усе більше студентів залучаються нині до проєктної, дизайнерської та винахідницької діяльності,

адже потребою сьогодення є підготовка такого фахівця, який на додачу до професійних знань достатньою мірою володіє і так званими гнучкими навичками, що цінуються роботодавцями чи не більше за теоретичну підготовку та є все більш затребуваними в будь-якій сфері людської діяльності, а не лише у творчих професіях. Проте неготовність до висловлення ідеї та її втілення в наочний результат є однією із суттєвих перепон для потенційних творців та візіонерів у галузях науки і техніки.

Для ребалансування представленої ситуації необхідні два підґрунтя: по-перше, визначення рівня розвитку творчого потенціалу, по-друге, залучення творчих елементів і прийомів для формування психологічної готовності та стимулювання творчої діяльності здобувачів вищої освіти в усіх навчальних дисциплінах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема визначення наявності в особистості творчого начала і його трансформації в повноцінний талант творця завжди була предметом досліджень і наукових студій, наприклад, цій темі присвячені роботи Д. Кропелі, Дж. Кауфмана, Д. Піффера; серед вітчизняних дослідників даної теми варто відзначити фундаментальні висновки Л. Виготського, О. Лука, Я. Пономарьова, Б. Ананьєвата, Д. Богоявленської. Останніми роками наукова спільнота широко звертається до досліджень О. Онишко, О. Тітової й О. Попової з питань визначення та вимірювання творчого потенціалу, а також з оновлення підходів до стимулювання професійної творчості здобувачів вищої освіти, особливо у студентів немовних спеціальностей.

Терміни «творчість» і «творчий потенціал» є об'єктом дискусій, їх дефініції різняться залежно від того, який аспект (психологічний чи соціологічний) покладений в основу. Так, Я. Пономарьов визначає творчість у широкому сенсі як механізм розвитку, взаємодію, що ініціює подальший розвиток [1]. Є. Стаценко наполягає на твердженні, що творчість – це не лише вміння створювати щось нове, а й визначена особистісна настанова, що характеризується ставленням людини до себе й оточення [2, с. 79]. Складовими частинами творчого потенціалу, окрім вищезазначеної здатності прогресувати і соціалізації, також можуть виступати когнітивні показники та рівень вербальної комунікації. О. Титова [3] наводить результати експерименту (2016 р.) з визначення рівня розвитку творчого потенціалу студентів нелінгвістичних спеціальностей (майже 200 студентів Таврійського державного агротехнологічного університету були протестовані за допомогою платформи MOODLE). Предметом оцінювання були рівень логічно-понятійного мислення здобувачів вищої освіти, здатність майбутніх фахівців швидко обчислювати в умі, вміння аналізувати і класифікувати дані, а також робити умовиводи й ефективно виражати свої думки. Результати експерименту виявили лише 7% студентів, які продемонстрували високий рівень розвитку творчого потенціалу. Майже половина учасників експерименту досягли за результатами тестування лише базового рівня. Одним із питань, що викликають у студентів найбільші труднощі, є здатність до вербального самовираження. С. Симоненко та В. Осадчий також акцентують увагу на необхідності прищеплення студентам технічних спеціальностей здатності до здійснення мовленнєвої інтенції [5].

Зважаючи на вищевказані доводи, вміння ефективно побудувати план потенційного усного або письмового повідомлення, вправність у логічному викладі ідеї, добір адекватних лексико-граматичних засобів можуть і мають бути включеними в навчальний процес із вивчення гуманітарних

дисциплін як очікувані результати навчальної діяльності. Прищеплення звички до вербальної презентації здобувачами вищої освіти власних ідей і задумів на сьогодні не закріплено в рамках освітніх програм, але може отримати міцне підґрунтя у вигляді різноманітних форм позааудиторної взаємодії студентів та викладачів, наприклад, з дисциплін «Іноземна мова», «Іноземна мова за професійним / фаховим спрямуванням».

Мета статті – дослідження процесу імплементації творчих конкурсів іноземними мовами в позааудиторну діяльність закладів вищої освіти в рамках освітніх програм для нелінгвістичних спеціальностей, аналіз переваг і можливостей, які пропонує цей аспект творчої діяльності як для агентів освіти, так і для учасників. Для досягнення поставленої цілі було проаналізовано письмові творчі роботи і висвітлено досягнення/здобутки учасників конкурсів есе трьома іноземними мовами протягом останніх 5 років.

Виклад основного матеріалу. Творчі конкурси є одним із потужних інструментів взаємодії зі студентською елітою, адже через процес інформування, підготовки, оцінювання та підбиття підсумків викладач отримує невідкладний фідбек, а також укріплює стосунки в системі «ментор – учень». У нашому дослідженні спиратимемося також на висновок Р. Стернберга, який визначає конкурс як «ефективну форму організації педагогічного процесу, що сприяє активізації творчого потенціалу учасників, реалізації їхніх здібностей та інтересів» [4].

Конкурси, які розраховані на тривалий період підготовки, від моменту їх оголошення до кінцевого строку подання матеріалу, зазвичай більш активно обираються студентами, що прагнуть утворити тривалі зв'язки з наставником, а не просто отримати оцінку або підвищити бал. Навіть більше, такі конкурси є очікуваними і бажаними серед тих студентів, хто вже брав участь у них минулого року. Також варто зазначити, що студенти, чії роботи увійшли до топ-листа, але не стали переможними, демонструють підвищену мотивацію і бажання перемогти. Викладачі, які є наставниками конкурсантів – саме вони інформують про оголошені конкурентні можливості виявити свої творчі здібності, роз'яснюють деталі, наголошують на найважливіших тенденціях, підтримують самостійність у виконанні поставленого завдання, – повинні вчасно звернути увагу і на тих, хто вже виявив свої здібності в інших форматах (олімпіади, виступи з доповідями), і на тих, хто не має досвіду «оприлюднення» своїх напрацювань. Довготривалі конкурси є якнайкращою можливістю підвести фундамент із дисципліни під конкурентоспроможність потенційно сильного учасника.

Конкурси іноземними мовами в немовних закладах вищої освіти є унікальним явищем, яке,

втім, набуло популярності серед студентів із високим рівнем володіння мовами, що вивчаються студентами агротехнологічного університету, і довело свою ефективність як методичний прийом.

Серед студентів, кваліфікація яких не передбачає широкого застосування набутих у школі знань з іноземної мови, є багато випускників лінгвістичних класів із двома іноземними мовами, учасників МАН із філологічних досліджень, а також чимало студентів, які не бачать свого майбутнього як фахівці та випускники ЗВО в Україні і докладають максимум зусиль для збереження та підвищення наявного рівня володіння іноземною мовою, щоб у перспективі мати потенціал для співпраці з іноземними компаніями.

З погляду викладача іноземної мови, участь у конкурсі допоможе студенту в таких аспектах, як:

- розширення словникового запасу, актуалізація використання фразових дієслів і мовленнєвих кліше;
- актуалізація складних синтаксичних конструкцій та їхньої відмінності від синтаксису рідної мови;
- розвиток навичок зв'язного письмового мовлення;
- покращення вмінь укладати структуру майбутнього письмового текстового повідомлення у сполученні з навичками редагування та компресії проміжної версії тексту;
- тренування написання оціночно-емоційних повідомлень;
- тренування укладання повідомлень за визначеними вимогами і суворо визначеного обсягу;
- покращення навичок селективного аналізу синонімічних рядів та синтаксичних конструкцій заради найточнішого формулювання;
- актуалізація правил орфографії та пунктуації з урахуванням найсучасніших вимог, варіанта англійської мови, жанрових особливостей тексту.

На кафедрі іноземних мов Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного щорічно проводяться три творчі конкурси. Найбільш масштабний – конкурс есе іноземними мовами, який уперше був організований у 2013 р. Ідея конкурсу інтегрує виявлення лінгвістичної підготовки, розвиток критичного мислення студентів та, звичайно, їхньої креативності. Наприкінці осіннього семестру на сайті новин кафедри за адресою www.tsatu.edu.ua/im розміщуються оголошення трьома іноземними мовами (англійською, німецькою та французькою) з темою і вимогами до учасників. Представлена тема є однаковою для всіх трьох секцій і є проханням інтерпретувати або висловити своє ставлення щодо цитати відомої особистості. Цитати обираються з урахуванням реалій українського суспільства, глобальних тенденцій, присвяти року, у якому проводиться конкурс (наприклад, рік Європи в Україні). Так, за умовами першого

конкурсу студенти мали інтерпретувати цитату екс-президента автомобільного концерну Ford Лі Якокка: «Конкурентоспроможність країни починається не в цеху фабрики або в дослідницькій лабораторії. Вона починається у класній кімнаті». Окрім глибокого змісту цитати, вимоги до тексту й оформлення творів є досить високими:

- максимальний обсяг твору – 2 500 друкованих знаків, або 350 слів;
- відповідність змісту заявленій темі;
- логічна структура викладення (вступ, основна частина, зміст);
- аргументація та переконливість;
- оригінальність мислення;
- високий рівень володіння мовними засобами;
- дотримання вимог до оформлення (мається на увазі електронний формат документа, який надсилається на офіційну електронну адресу кафедри в домені університету).

Як видно із цитати і представлених вище інструкцій, неможливо знайти готове есе із запропонованої теми. Отже, кількість робіт, що брали участь у всіх трьох конкурсах першого року, не перевищила 50. З іншого боку, зміни в багатьох аспектах вищої освіти, які торкнулися і студентів даного закладу вищої освіти (наприклад, обов'язковий іспит з іноземних мов для вступу до магістратури з усіх спеціальностей), саме у 2013 р. наштовхнули більшість конкурсантів на концентрування основного матеріалу есе навколо особистого досвіду і навіть емоцій. Серед 48 учасників лише п'ятеро представили вільну інтерпретацію теми, хоча їхні доводи були логічно структурованими та когерентними, журі віддало перевагу роботам, у яких рефлексія стала оздобленням глобального бачення перспектив підприємництва, працевлаштування й інноваційного розвитку України загалом.

На проектування роботи, роздуми та на їх представлення студенти мають приблизно два місяці. Процедура оцінювання й аналізу надісланих есе є незмінною вже протягом шести років. Журі (яке складається з викладачів методичних секцій відповідної мови) обирає одну найкращу творчу роботу англійською, по одній – німецькою та французькою після тижневого розгляду й обговорення простою більшістю голосів. Стандартним є також кількісний розподіл учасників – англійська мова (як мова творчих робіт) представлена найбільшою кількістю студентів, що вивчають її на 20 спеціальностях Таврійського університету. Традиційно ця мова представлена у 5–6 разів більше, ніж німецька та французька. Проте досвід показує, що рівень володіння мовою, як і навички письмової комунікації учасників, заслуговують на високу оцінку. За результатами конкурсу кращі роботи розміщуються на сайті кафедри у спеціально створеному розділі «Проекти кафедри» за посиланням <http://www.tsatu.edu.ua/im/konkurs/>,

завдяки чому їх також можуть побачити і взяти до уваги учасники конкурсів наступних років. Усі учасники та переможці запрошуються на церемонію нагородження грамотами та грошовими преміями, де можливості знайомства, встановлення контактів, обміну ідеями із ключової фрази дня (цитати) безмежні. Під час першої церемонії нагородження (2013 р.) усіх бажаючих попросили залишити свої контактні дані разом із напрямом діяльності кафедри, який їх цікавить, – так був укладений докладний список студентського активу, який у подальшому функціонував як осередок наукової, виховної/розважальної, інноваційно орієнтованої проєктної діяльності іноземними мовами.

Найважливішим результатом заходу, звичайно ж, був досвід проведення першого творчого конкурсу серед нелінгвістичних спеціальностей. Зворотна реакція була неоднозначною: студенти, незвиклі до таких завдань, спочатку масово відмовлялися від участі, але, отримавши роз'яснення щодо процедури, зацікавилися. Наступною перепоною була тема – не проста, з одного боку, із глибоким підтекстом, а з іншого – дуже обмежена порівняно зі звичними темами для дослідження або презентування, як-от, наприклад, «Сільське господарство півдня України». Фокусування уваги студентів у визначеному тематичному полі також потребувало додаткових роз'яснень, що зумовило третю проблему: донині завжди готові допомогти, цього разу викладачі давали рекомендації «як писати», а не «що писати». Самостійність мислення і стала вирішальним аргументом на користь того, що ті студенти, хто не відмовився від викладу особистих ідей ресурсами власного мовного портфоліо, включилися у змагання на звання кращого автора есе іноземною мовою.

Для подолання страху письменництва колектив кафедри навіть ініціював семінари з академічного та креативного письма, куди потенційні автори запрошувалися для ознайомлення з найновішими тенденціями укладання творчих робіт, а також із принципами оцінювання коротких письмових форм від міжнародних установ, які включають письмо у склад іспитів на отримання сертифіката з певного рівня володіння іноземною мовою. Проте це був єдиний рік, коли такі експериментальні консультації мали місце – як показав аналіз робіт 2014 р., учасники сприйняли рекомендації надто буквально і зосередилися на формі, яка в результаті превалювала над змістом. Надіслані есе були високого лінгвістичного рівня, демонстрували бездоганну структуру і логіку викладу, але натхнення та настрою в таких роботах не відчувалося. Саме ці два параметри в поєднанні з демонстрацією високого рівня лінгвістичної підготовки визначають роботи переможців – наприклад, вражають студентські роздуми про виклик і перемогу над власними страхами, іронія в передбаченні

деградації людства через експансію роботів, усвідомлення водночас трагедії і величі самопожертви, шана і поклоніння філантропії й альтруїзму відомих не лише в цих сферах особистостей.

Аналізуючи представлені роботи, можна умовно поділити їх на групи за концепцією, яку автори закладають в основу есе:

1. Конкурсант спирається на особистість автора цитати (що, звичайно, додає результативності виховному та розвивальному аспектам цього виду позааудиторної роботи). Наприклад, тема 2018 р. – «Як Ви розумієте фразу першої жінки, яка отримала Нобелівську премію, і єдиної жінки, яка отримала цю премію двічі, – Марії Кюрі: «Нічого у житті не слід боятися, зараз час розуміти більше, щоб ми могли боятися менше»». Особистість настільки величної жінки з долею такого масштабу саможертвності, звичайно, була всебічно досліджена учасниками. Марія Кюрі виступала у творчих роботах і як одна з перших жінок-науковців, яка була змушена переборювати наслідки шовінізму, і як любляча дружина-партнер, і як патріот сучасної їй науки.

2. Автор спирається на саму цитату і її значущість. У 2017 р. для інтерпретації було запропоновано тему, широко обговорювану в засобах масової інформації, – штучний інтелект, роботизація та суспільні зрушення. Цитата американського письменника Елберта Хаббарда стала справжнім викликом для учасників: «Одна машина може виконувати роботу 50 звичайних людей. Жодна машина не зможе виконати роботу екстраординарної особистості». Елберт Хаббард не є широко відомою українській молоді культурною постаттю, але його тлумачення стосунків у системі «людина – машина» на межі XIX та XX століть було сприйняте як візіонерське. Робот Софія, представлений незадовго до оголошення конкурсної теми, а також функціонування штучного інтелекту подібного їй рівня (або більш обмеженого, проте не менш корисного і для людства, і для галузей науки та промисловості) часто посідали визначні місця у творчих картинах студентів 2017 р.

3. Автор спирається на досвід (власний або загальнолюдський). Цитата Марії Кюрі («Нічого у житті не слід боятися, зараз час розуміти більше, щоб ми могли боятися менше») у тлумаченні переможця секції англійської мови в конкурсі 2018 р. відбилася у свідомості студента третього курсу як глибоке усвідомлення авторкою найголовніших принципів еволюції людства та саморозвитку особистості – цікавості та бажання виклику.

Зважаючи на невеликий обсяг твору, усі три категорії представлені переважно в чистому вигляді, але і їх комбінація дає чудовий ефект занурення у свідомість авторів.

На основі аналізу робіт учасників за 5 останніх років також можна виділити показники, якими характеризуються студентські есе:

– глибоке філософське підґрунтя (фонові знання з історії, політології та соціології втілюються в оновленому трактуванні аксіом, аргументації, риторичних питаннях);

– ґрунтовний і тривалий підготовчий процес із боку автора-письменника (саме для цього період від оголошення до дедлайна зазвичай включає канікулярний період);

– образність мовлення (епітети, порівняння, метафори, гіперболи – увесь цей арсенал, нечасто застосовуваний на заняттях з іноземної мови професійного спрямування, стає функціональним оздобленням у творах, де кожне слово є вагомим через стислі рамки вимог);

– почуття гумору (іронія та самоіронія додають творчим роботам легкості сприйняття, привертають увагу читача, справляють тривале враження на журі).

Як показали результати інтерв'ювання учасників конкурсів, вони мають особливе ставлення до творчих робіт, які не є предметом оцінювання в семестрових 100 балах. По-перше, мотивація до участі ґрунтується на бажанні створити щось значуще, гарне, глибоке. По-друге, превалює бажання ділитися своїми ідеями, і як результат, досягненням – фактом участі, визнанням із боку висококваліфікованого журі, а в ідеалі ще й перемогою в невластивій для себе діяльності.

Висновки і пропозиції. Розвиток творчого потенціалу здобувачів вищої освіти є одним із затребуваних аспектів формування всебічно обдарованої особистості і її інтеграції в подальшу творчу діяльність як підготовленого і впевненого фахівця. Недостатній рівень уваги до творчого

складника в аудиторії може бути компенсований завдяки позааудиторній взаємодії викладачів із потенційними авторами і розробниками у процесі вивчення іноземних мов. Творчі конкурси є потужним інструментом стимулювання зацікавлених студентів із високим рівнем володіння іноземною мовою до переходу від репродуктивної до авторської творчої діяльності. Навички глибокого аналізу, рефлексія персонального досвіду і викладу власних ідей у заданому форматі конкурсної роботи є викликом, який, у разі успішного подолання, стане передумовою для подальшої впевненої творчої діяльності.

Список використаної літератури:

1. Пономарев Я. Психология творчества и педагогики. Москва : Педагогика, 1976. 280 с.
2. Стаценко Е. Творческий потенциал студента вуза как предмет педагогической рефлексии. *Поволжский педагогический вестник*. 2016. № 1 (10). С. 75–79.
3. Тітова О. Діагностика творчого потенціалу майбутнього агроінженера. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. Київ : ІПТО НАПН України, 2017. Вип. 12. С. 109–114.
4. Sternberg R., Todd I. *Defying the Crowd Cultivating Creativity in a Culture of Conformity*. New York : The Free Press, 1995. 326 p.
5. Symonenko S., Osadchyi V. Peculiarities of English Language Training for Electrical Engineering Students at Ukrainian Universities. *2019 IEEE International Conference on Modern Electrical and Energy Systems (MEES)*. IEEE, 2019. P. 394–397.

Zaitseva N., Suprun O. Creative competition as a means of realizing the creative potential of students of non-linguistic specialties

The article deals with the study of ways for realizing creative potential as an integral component of all-round personality development while training students of non-linguistic specialties in higher education institutions in the process of teaching the disciplines "Foreign Language" and "Foreign Language for Specific Purposes". The experience of foreign and domestic scholars studying different aspects of youth creativity development and methodology of introducing creativity as an important component of modern competitive specialist training have been researched and generalized. The necessity to include the creative component in the process of studying the disciplines of the humanitarian cycle, foreign languages in particular, is emphasized.

The article presents the results of an experiment in engaging students of non-linguistic specialties into creative competitions in foreign languages. During the research a special form of extracurricular work in the form of the essay competition in foreign languages was introduced among the students of the agrotechnological university. The basic stages of preparation and holding the competition have been described, the criteria of evaluation of creative works are presented; the works of the participants have been analyzed and the results of 5 years of using this form of work have been summarized. The analysis revealed the main approaches to the solution of the task by the participants of the competition, as well as the difficulties encountered in the process of its processing. The basic improvement directions of foreign language competences of the students who participated in the essay competition have been revealed due to the opportunity to use language potential which is not peculiar for students of agricultural and technological universities. The main characteristics of creative works have been determined, conclusions have been drawn on the efficiency of using creative writing competitions among students of non-linguistic specialties.

As a result of the research it has been proved that creative competitions are an effective means of organizing out-of-class forms of training which helps to increase the motivation for learning a foreign language overall and realize individual creative abilities in particular.

Key words: creative competition, creative writing, essay competition, foreign language teaching, development of creative potential.